

naam „neutraliteit“. Maar men stelde zich even voor den geest, dat het groote internationale congres met tal van afgevaardigden uit alle landen der wereld en natuurlijk zeer „neutraal“ bij elke morgen-zitting en elke avond-zitting met gebed geopend werd. Predikanten en priesters, predikanten van de meest verschillende kerken gingen daarbij beurtelings voor. Zoo wordt de vergadering der volks-vertegenwoordiging met gebed geopend. Zoo vraagt president Wilson officieel aan al de kerken, dat zij op 14 November 1920 in geheel en prediking aan de sluiting van den wapenstilstand twee jaar tevoren terug zullen denken.

Wij vragen niet, dat morgen aan den dag iets voortgelijkt in Nederland ingevoerd worde; de invoering zou niets dan naden beduiden, zou innerlijk gebalte missen en dus waardeloos zijn. Een dergelijke openbaring van religieus leven heeft slechts beduidenis, als zij de openbaring is van wat inderdaad in de volksziel woont. Maar als maar deze zij onze volksziel vervormd kon worden!

Een bijzonderheid, die teekent: predikanten en geestelijken reizen in Amerika op de sporen voor half geld. Alle sporen worden geëxploiteerd door particuliere maatschappijen en deze vriendelijkheid kan ook door buitenlandsche theologen genoten worden, als ze maar een „clergy fare certificate“ zijn machtig geworden.

Ook dit wordt niet ter navolging maar alleen ter typeering meegedeeld! Typeeren doet het inderdaad.

Hiermee zijn we het geheel eens. Navolging zou verkeerd zijn. Maar wel moeten de kerken doen wat ze kunnen om haar invloed op het volksleven te herwinnen. En Amerika bewijst ook dit: daarvoor behoeft de kerk geen volkskerk te worden. Want de laatste is in Amerika onbekend.

#### Liturgisch Gevaar.

Zullen wij meer invloed krijgen op het volksleven, dan moeten wij ons in onzen eeredienst houden voor excessen en rekening houden met de nuchterheid van onzen volksaard. Onlangs was ik er getuige van, hoe men onder niet-Gereformeerden den spot dreef met de ingebruikneming van de Duinoord kerk, welke heel wat stof tot schrijven leverde. Ds. Miedema noemt dat in de „Groninger Kerkbode“ Roomsche practijken.

Dezer dagen is daar de nieuwe kerk in gebruik genomen of neen wij moeten zeggen: ingewijd. Wij hebben niet van een wijwaterkwast gelezen en ook niet van een uitbanning der booze geesten. Maar anders 't lijkt er wel op.

De „Standaard“ vertelt er dit van:

„Om half acht traden Dr. v. Gheel Gildemeester en Ds. Tichelman door de koordur binnen. Nadat de eerste zegen en votum was uitgesproken, staande onder den spreekstoel, droegen de beide predikanten, elkaar antwoordend, Ps. 24 voor.

Daarna hoorde men het klokje luiden en driemaal op de zijden der kerk kloppen. Mr. Van Verre opende de deur, waarop het koor onmiddellijk aanhief Ps. 118:10: Dit is, dit is de poort des Heeren, enz.

Toen traden binnen Ds. Creutzberg, dragend den hamer waarmee hij geklopt had, Ds. Jalink, Mr. Del Campo, dragend den kerstijbel, welken hij op den kansel bracht, Mr. Lietart Peerholte, dragend den lessenaarbijbel, en de secretaris van het bestuur, dragend een oorkonde.

Ds. Jalink plaatste zich voor de koortafel, Ds. Creutzberg legde den hamer op deze tafel, de secretaris reikte, zoodra het koorgezang opgehouden was, de oorkonde over.

Ds. Jalink las daarop de oorkonde voor en wijdde daarop met drie hamerslagen (in naam des Vaders, des Zoons en des H. Geestes) de kerk aan haar bestemming.

Ds. Creutzberg las voor den lessenaar het bekende gebed van Salomo bij de tempelwijding voor, waarna het koor inviel met Gez. 265:1: Geest des Heeren kom van boven, enz.

De vier predikanten verhieven zich nu van hun zetel en wijdde achtereenvolgens kansel, doopvont, avondmaalstafel en orgel in. Dr. v. G. G. den kansel met 2 Tim. 4:2 tot 5; Ds. C. het doopvont met Titus 3:5; Ds. J. de avondmaalstafel met 1 Cor. 10:16 en Ds. T. het orgel met Ps. 92:1.

De gemeente zong daarop Gez. 218:1: Onz' eerste toon vermeld 'Uw eer, enz.“

Lijkt dat niet op Roomsche superstitie? Een gewijd gebouw, gewijde doopvont en Avondmaalstafel? Zal daar ook geweerd zijn alles wat tegen Gods Woord ingaat? of wordt het in 't uiterlijke vooral gezocht?

Ik heb het ook — scherpsenderwijs — als neospiritisme hooren betitelen, omdat den vergaderden een oogenblik den indruk werd gegeven, dat klopgeluiden aan het werk waren. Van verrijking onzer liturgie ben ik een warm voorstander, maar dan in soberen, Calvinistischen stijl. Die past zich ook het best aan bij ons volkskarakter. Wat te Duinoord geschied is, zou geschikt zijn om alle uitbreiding van liturgie in discredit te brengen.

#### Reorganisatie van „De Heraut“.

In den strijd voor verrijking onzer liturgie werden we sinds lang door „De Heraut“ geëfend. Maar niet alleen daarom, doch om den geheelen opzet en inhoud van dit orgaan, zijn we blijde, dat Dr. Kuyper het niet bij testamentaire beschikking mede in het graf heeft genomen. Het zal nu gereorganiseerd worden. Prof. H. H. Kuyper deelt dienaangaande mede:

Door het overlijden van Dr. A. Kuyper en doordat ook Prof. Geesink, die zoo trouw onze medewerker gedurende twintig jaren was, ons blad verlaten gaat om zich geheel te wijden aan het schrijven van zijn Ethiek, was een reorganisatie van ons blad noodzakelijk.

Voorop stond daarbij, dat het min of meer persoonlijk karakter, dat ons blad tot dusverre droeg, in de toekomst niet behouden kon blijven. Een troonopvolger voor Dr. Kuyper — hoe welwillend deze uitdrukking ook bedoeld was — is er onder ons niet. Het is een acte van pietet dat openlijk uit te spreken. De eenige die de plaats van Dr. A. Kuyper in ons blad had kunnen overnemen, ligt gebroken in kracht op het ziekbed neder, en al leeft de bede in ons hart, dat God hem nog weer oprichten moge, van hem mag niet meer gevergd worden den zwaren last van het hoofdredacteurschap van „De Heraut“ op zich te nemen. We gaan dus uit den monarchalen in den republikeinschen redactievorm over. Er zullen verschillende redacteurs in ons blad aan het woord komen. Maar al zal er daardoor meer verscheidenheid in toonaard zijn, de homogeniteit, die ook voor een goede redactie van een blad eisch is, zal worden bewaard. Ons blad blijft aan de uitzetting, verbreiding en handhaving der Gereformeerde beginselen gewijd. Een nieuw program behoeft daarom aan onze lezers niet te worden voorgelegd. De richting, waarin „De Heraut“ van haar eerste optreden gestuurd is, blijft ook in de toekomst onverwakt gehandhaafd. Met de nieuwe vraagstukken die telkens zich voordoen in het kerkelijk leven, zal rekening worden gehouden. Maar de banier die „De Heraut“ draagt, blijft ongerept de kleuren van het Calvinisme voeren.

„De Heraut“ zal na zijn reorganisatie geen verschoten vlag vertoonen. Zoo wordt verzekerd. Daarover waren we ook niet ongerust. De leidend positie, welke prof. Kuyper inneemt — al wijst hij ook den titel van troonopvolger van de hand — garandeert dit reeds.

HEPP.

Vermoedelijk wegens den gebrekkigen treinloop kwam deze Pers-schouw voor het vorige nummer te laat. Daarom moest ik dijnmaal de pas verschenen bladen onbeschoonw'd laten.

HEPP.

#### STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Geachte Redactie,

Gaarne maak ik gebruik van de mij geboden gelegenheid, om mijnerzijds even in te gaan op het stukje van E. v. d. M. in „De Reformatie“ van 31 Dec. j.l. E. v. d. M. haalt het wel diep op. Hij beroept zich toch op een vergadering nu anderhalf jaar geleden (17 Juli 1919) hier te Amsterdam in „Salvatori“ gehouden. Ds. J. B. Netelenbos sprak daar over zijn kerkelijk geding, en aan het daarop gevolgde debat heb ook ik toen deelgenomen. In het daar en toen gebeurde meent E. v. d. M. nu voldoende grond te vinden voor zijn opvatting, dat Dr. Geelkerken zelf niet genoegzaam zorg draagt voor zijn goeden naam en dien onzer Geref. Kerken. En hij acht, dat er dus geen klacht mag vallen, indien ten opzichte van Dr. G. de eischen van het 9de gebod niet zouden worden in praktijk gebracht.

Nu gevoelt natuurlijk ieder Christen dadelijk, dat dit op zichzelf reeds zedelijk onhoudbaar is. Immers zelfs al zou Dr. G. in het handhaven van eigen en der Kerken goeden naam zijn tekort geschoten, dan geeft dit toch nog aan niemand de vrijheid, om nu ook Dr. G.'s goeden naam maar maar willekeur aan te tasten. De zonde van iemand geeft nimmer vrijbrief tot zondigen aan een ander.

Maar wat daar in „Salvatori“ is gebeurd en met name het optreden van Dr. G. daarbij kan ook feitelijk in geen enkel opzicht dienst doen om Dr. G. te verwijten, dat hij over zijn eigen goeden naam en dien der Gereformeerde Kerken niet naar behooren waakt. Immers tegenover de mededeelingen en beweringen van E. v. d. M. dienaangaande staan de volgende feiten, waarop ik de aandacht van E. v. d. M. en van de lezers van dit blad moge vestigen:

1. Beoelde samenkomst is door mij slechts voor een klein gedeelte bijgewoond. Door ambtsbezigheden opgehouden, kwam ik eerst binnen toen Ds. Netelenbos reeds bezig was aan het slot zijner rede. En daarin is niets voorgekomen van al hetgeen — en als het zóó geschied is, terecht! — de ergernis van E. v. d. M. heeft opgewekt. Toen ik bij de gedachtenwisseling het woord verkreeg, heb ik dan ook nadrukkelijk verklaard, dat ik eerst tegen het einde van Ds. N.'s rede ter vergadering gekomen was, slechts diens peroratie had gehoord, en dus over het door hem daarvoor gezegde niet oordeelen kon. Wie mij niet op mijn woord wil gelooven, raadplege op dit punt het verslag van „De Standaard“ van 18 Juli 1919.

2. Ik ben dien avond de laatste debater geweest en niet, zooals E. v. d. M. beweert, nog gevolgd door „een, eenvoudiger, Geref. broeder, (die) met ontroering trachtte onze Kerk te verdedigen“. Men zie weer het verslag van „De Standaard“ van 18 Juli 1919.

3. De vergadering heeft niet, zooals E. v. d. M. beweert, tegenover het door mij gesprokene „een neutrale houding“ aangenomen. Die was er dien avond, geloof ik, bij geen der aanwezigen. Valen, wier hartelijke liefde voor onze Gereformeerde Kerken onverdacht is, en die evenals ik tegenwoordig geweest waren, hebben mij later spontaan verzekerd, er verheugd over te zijn, dat ik er ook gekomen was en gesproken had. Zij vonden, dat ik goed gesproken had, en dat mijn woord blijkbaar beslag op de vergadering geleegd had. Dit laatste weer volmaakt in overeenstemming met het verslag van „De Standaard“, toen de gedachtenwisseling opengesteld werd, heerschte er een geweldige rumoer en dreigde een .... onstichtelijk ver-

loop .... toen (Dr. G.) optrad, kalmeerden weder de gemoeiden“.

4. Zeker heb ik dien avond niet gearzeld, om als mijn meening over de kerkelijke procedure van Ds. N., gelijk zij tot op dat oogenblik gevoerd was, uit te spreken, dat m.i. kerkrechtelijk aan Ds. N. groot onrecht was aangedaan. Ook heb ik verklaard, dat mij nog geen enkele reden bekend was, waarom ik aan de Gereformeerdeheid van Ds. N. zou mogen twifelen. En indien E. v. d. M. de moeite neemt om het Rapport der Commissie uit de Synode van Leeuwarden inzake de kwestie Ds. N. eens in de Acta na te lezen, zal hij zien, hoezeer dit rapport mij op deze beide punten volkomen in het gelijk heeft gesteld.

Toch heb ik anderszins toen in „Salvatori“ mijn kritiek op het optreden van Ds. N. niet achterwege gelaten. Zijn preeken in Den Haag heb ik „absoluut onwettig en een tekort doen aan goede kerkelijke orde“ genoemd. Tegen samenkomsten als die in „Salvatori“ heb ik mijn ernstige bezwaren geopperd, ook al kon ik het mij psychologisch verklaren, dat Ds. N. tot een dergelijke vlucht in de publiciteit gekomen was. Met nadruk heb ik Ds. N. herinnerd aan het edele voorbeeld van den Docent der Theologische School te Kampen, wijlen Ds. A. Steketee, wien indertijd ook groot kerkelijk onrecht was aangedaan, maar die dit liever stilzwijgend had ondergaan, dan de Kerk, die er zich aan schuldig maakte, in opspraak te brengen. Aan Ds. N. heb ik den raad gegeven zijn recht in den kerkelijken weg te zoeken en zich op de Generale Synode te beroepen, die ongetwijfeld de Zeeuwsche kerkrechtelijke „flaters“ niet zou sanctioneeren. Ook hier verwijs ik E. v. d. M. voor een en ander weer naar het meervetmelde verslag in „De Standaard“ van 18 Juli 1919.

Ik kan hier nog aan toevoegen, dat het „Nieuws van den Dag“ meende in zijn verslag al het door mij gesprokene zelfs te kunnen weergeven in deze ééne mededeeling, dat aan het slot der gedachtenwisseling ook nog het woord gevoerd werd door Dr. G., die zich geroepen achtte om zijn collega Ds. N. de les te lezen.

5. Ook voor den goeden naam onzer Kerken heb ik het in die zeer gemoede vergadering wel ter dege en opzettelijk opgenomen. Ik heb met name gewezen op het vele goede in onze Gereformeerde Kerken, hare groote offervaardigheid, hare belangstelling voor de dingen van Gods Koninkrijk, enz. Onder meer dus juist ook op datgene, wat E. v. d. M. in zijn stukje naar voren brengt tegen mij. Het verslag van „De Standaard“ getuigt ook hier weer onbevooroordeeld vóór mijn voorstelling van het gebeurde en tegen die van E. v. d. M.

Ik meen dus te mogen concludeeren, dat ik in „Salvatori“ op geen enkele wijze tekort heb gedaan noch aan mijn eigen noch aan der Gereformeerde Kerken goeden naam; dat dus mijn optreden daar en toen niemand het recht geeft om nu, anderhalf jaar later, als een soort van op zichzelf reeds ongeoorloofde weerwraak mijn goeden naam door verdachtmaking en laster in discredit te brengen.

Wat E. v. d. M. nu nog verder in zijn stukje opmerkt over het „tekort aan ontferming bij onze Kerk“, waarvan ik volgens hem haar beschuldigd zou hebben — een beschuldiging, die hij „allerschandelijkst“ noemt — daarop hoop ik te antwoorden in een vlugschrift, dat binnenkort van mijn hand het licht zal zien. Ds. J. v. d. Meulen van Schoonoord — vooral de v. d. M.'s schijnen mij maar niet met rust te kunnen laten! — die gelijke opmerkingen maakte in een ingezonden stuk in „De Reformatie“ van 26 Nov. j.l., ontvangt dan tegelijk van mij bescheid. Beiden gelieven dienaangaande dus nog even geduld te hebben. E. v. d. M. inzonderheid leze en overwege inmiddels en de brochure van Prof. Ridderbos en die van Mr. Monnik te dazer zake. Maar hij doe dit met grotere opmerkzaamheid, dan waarmede hij blijkbaar op 17 Juli 1919 in „Salvatori“ gehuisterd heeft.

Amsterdam, 4 Jan. 1920.

Dr. J. GEELKERKEN.

#### BOEKBESPREKING.

„Wat verdeelt en wat samenbindt“. De strijd tusschen prof. Ridderbos en Dr. Geelkerken nader bezien, door Mr. J. H. Monnik. W. ten Have, Amsterdam.

Toen ik deze brochure las, zuchtte ik: och, mochten wij, theologen, van de juristen, die nuchtere taal en strenge onderscheiding leeren! Wat zou onze kerkelijke wereld rustiger, wat zouden onze oorlogjes spoediger uitgeroepen wezen! Ja, werkelijk. — de laatste strijd, naar aanleiding van de preek van Dr. Geelkerken heeft het weer bewezen! — het is niet alles laster wat men spreekt van het odium theologicum (theologen-haat). Wij, theologen, hebben direct ons oordeel klaar. Wij zijn een tikje zelfvoldaan, en passen soms eenzijdig op onszelf den tekst toe: Gij hebt niet van noode, dat iemand u leert, gij weet alle dingen.

Graag zou ik deze heele brochure hier afdrucken als een voorbeeld, hoe men debatteeren moet. Ik wil niet zeggen, dat Mr. Monnik altijd helder schrijft, noch ook, dat hij (vooral in het slot) in zijn oordeel altijd even gematigd is, — maar over het geheel is dit een model van gezonde kritiek. Laten nu de broeders, die bij het verschijnen van de brochure Ridderbos hebben gejubeld, ook dit zakelijk beoog van Mr. Monnik eens kalmpjes lezen. Misschien krijgen wij dan langzamerhand ons evenwicht terug, en gaan wij weer gezamenlijk in het gelid staan, met het front tegen onzen gemeenschappelijken vijand.

B. W.

„Onder verlenking“, door T. P. Riksen. J. P. Unger, Rotterdam.

Een Christelijk verhaal, heel stichtelijk soms en ontroerend. Alleen, het Christendom ligt er teveel van buiten op. De zielkunde, de logica, en de taalkunde, zijn in dit boekje ver te zoeken. In zooverre is het dus niet-Christelijk.

Het is wel treurig, dat men in het jaar 1921, nog zulke konst aan ons volk durft voor te zetten.

B. W.